

Голові спеціалізованої вченої
ради ДФ 76.051.029
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
доктору політичних наук, професору,
завідувачу кафедри політології та
державного управління
Круглашову Анатолію Миколайовичу

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну наукову працю Антонока Дмитра Ігоровича
«Легітимаційні аспекти антикорупційного контролю в Україні в умовах
глобалізації», подану до захисту до спеціалізованої вченої ради ДФ 76.051.029
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича на здобуття
ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія (галузь знань 05
Соціальні та поведінкові науки)

Актуальність теми дисертації. Актуальність і затребуваність дисертаційної роботи не викликає заперечень, зокрема через наявності пропонувань у ній певних інструментів боротьби з проявами корупції в нашій державі в умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації.

Сучасний суспільний розвиток і прагнення інтеграції України до ЄС, загальносвітові глобалізаційні процеси підтверджують, що корупція стала однією з найбільш небезпечних загроз для майбутнього нашої держави, як і її неконтрольоване проникнення в усі сфери суспільно-політичного, соціально-економічного та правового життя. Відомо, що у жодній країні світу, навіть у розвинених демократичних країнах, ще не вироблено повного імунітету до корупції, яка стала найбільшою хворобою політичної бюрократії сучасності. Але відмінність між країнами світу полягає не у наявності чи відсутності у них корупції, а в її масштабах, характері, динаміці проявів, впливі корупції на політичні, правові, економічні й інші соціальні процеси. Саме тому дослідження легітимаційних аспектів антикорупційного контролю в Україні, особливо тих їх фрагментів, які прямо пов'язані з становленням національної свідомості та спільних цінностей відповідає на вимоги часу.

Актуальність дисертаційної роботи полягає також у тому, що, незважаючи на наявні праці науковців, в яких розглядалися аспекти антикорупційного контролю в Україні в умовах глобалізації, проаналізована у ній наукова проблема комплексно не досліджувалася. Водночас наукове осмислення

особливостей та специфіки означеної проблеми вкрай важливе, як невід’ємний аспект антикорупційного контролю. Вважаємо, що дисертація Д. Антонюка до певної міри заповнить цю прогалину, оскільки проаналізовані у рецензованій роботі емпіричні матеріали та зроблені висновки матимуть значення для формування об’єктивного політологічного погляду на легітимаційні аспекти антикорупційного контролю в умовах широкомасштабної війни.

За результатами соціологічного опитування, яке провів Київський міжнародний інститут соціології у період травня 2022 – жовтня 2023 рр., виявлено значне зниження довіри до інститутів центральної влади в Україні: з 91% до 76% стало менше тих, хто довіряє президенту, з 74% до 39% – уряду, з 58% до 21% – Верховної Ради. Тож, зазначені аргументи водночас свідчать, на нашу думку, про актуальність і суспільну потребу в такому дослідженні, предметом якого є легітимаційні аспекти антикорупційного контролю як механізму протидії корупції в Україні у контексті розгортання глобалізаційних і євроінтеграційних процесів.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Представлене дослідження виконане у межах комплексної науково-дослідної теми «Держава і суспільство: напрямки та політичні механізми взаємодії» (номер державної реєстрації 0114U003500), яку розробляє кафедра політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (с. 18).

Достовірність і обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій. Аналіз представленої дисертації та публікацій здобувача наукового ступеня дозволяє зробити висновок, що одержані наукові результати є достовірними й обґрунтованими, опираються на аналіз низки документів та сучасних джерел. Отримані положення і висновки є науково виваженими, достатньо аргументованими та пройшли належну апробацію. Дисертант позиціонував себе самостійним, зрілим дослідником, зумів обґрунтувати власні думки, зробити аналітичні логічні висновки, виявив розуміння практичного значення сучасних теоретичних положень.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі. Обґрунтування наукових положень дисертації, вважаємо, переконливим. Дослідження здійснювалося впродовж тривалого часу, зважаючи на список публікацій, який свідчить, що науково-пошукова робота проводилася в 2020-2022 рр. На всіх

етапах дослідження Д. Антонюк застосовував певні наукові методи, які сприяли збору різноманітної й адекватної інформації, відповідали вимогам методологічних підходів, використаним у дисертації, що дозволило провести завершене політологічне дослідження.

Структура роботи послідовна та відповідає поставленим завданням. Науковий апарат дослідження сформульовано коректно. Дисертант опрацював значний обсяг джерел, що відповідають проблемі дослідження: міжнародні антикорупційні нормативно-правові акти; дані міжнародних міжурядових і неурядових організацій; Конституцію України стосовно забезпечення і підтримки легітимності влади; Виборчий кодекс України; ряд законів України щодо проблеми; електронні інтернет-представництва Президента України та вебсайт Кабінету Міністрів України; офіційні вебсайти антикорупційних і правоохоронних органів – НАБУ, НАЗК, ДБР, СБУ; монографії, аналітичні статті та доповіді з проблеми антикорупційної політики тощо. Автор проаналізував джерела, які розкривають проблему значимості аспектів легітимності антикорупційного контролю в Україні в умовах глобалізації.

Аналіз основного змісту дисертації. Актуальність досліджуваної проблеми одержала в дисертації належне обґрунтування й аргументацію; чітко сформульована мета, завдання, предмет і об'єкт дослідження; представлена наукова новизна, висвітлено практичне значення результатів дослідження; обґрунтування наукових положень дисертації здійснено на трьох рівнях наукових підходів – філософському, загальнонауковому та конкретно-науковому; вирішені поставлені завдання, зроблені висновки до досліджуваної проблеми.

Про достовірність і обґрунтованість основних наукових положень дисертації Д. Антонюка свідчить їх апробація на наукових конференціях (4 статті), публікації у наукових фахових виданнях України (3 статті) та наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації (5 статей). Отже, зміст дисертації добре відображений у публікаціях дисертанта. Загалом аналіз тексту дисертації і публікацій переконливо вказує на наукову достовірність результатів дослідження, а тема дисертації цілком відповідає паспорту спеціальності 052 – «Політологія».

Основні положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, їх новизна. Оцінюючи кваліфікаційну наукову роботу Д. Антонюка за параметрами новизни, слід вказати на її науковий результат, який підтверджується тим, що:

вперше:

– запропоновано класифікацію типів антикорупційної риторики як дієвого інструменту конкурентної переваги у виборчому процесі та базового інструменту системи антикорупційного контролю: конструктивну, емоційну та змішаний тип, який об'єднує властивості двох попередніх. Здійснено їх обґрунтування, аналіз та систематизацію;

удосконалено:

– науково-теоретичні підходи до визначення сутності поняття «антикорупційний контроль», обґрунтована доцільності його тлумачення як комплексу взаємопов'язаних заходів щодо обмеження і стимулювання дій суб'єктів політичної влади. Це вказує на системний характер антикорупційного контролю, що сприяє формуванню легітимності політичної влади;

– комплексний підхід до розуміння взаємозв'язку між поняттями антикорупційного контролю, ефективністю влади, верховенством права, демократією, підзвітністю та політичною участю, що дозволяє виробити стратегію удосконалення механізму антикорупційного контролю;

– механізм антикорупційного контролю на регіональному рівні, оснований на взаємодії «влада – суспільство», кожен із суб'єктів якого поступово залучається до його реалізації;

– критерії легітимації влади на локальному рівні політики, де є інструменти контролю за місцевою владою й активна політична участь. Сукупність цих критеріїв відображає взаємозв'язок між антикорупційним контролем, легітимацією та легітимністю;

набули подальшого розвитку:

– концептуальні підходи до визначення функцій механізму антикорупційного контролю, які полягають у превентивному передбаченні або ж виявленні корупційних ризиків у політичній системі, особливо в період активної фази російсько-української війни. Новація підходу полягає у виявленні слабких сторін чинного механізму та визначенні напрямів його вдосконалення, які б не були настільки явними у мирний час;

– пропозиції щодо подальшого вдосконалення парламентського контролю як одного з інструментів протидії корупції, посадових зловживань та конфлікту інтересів усередині виконавчої гілки влади, що є особливо актуальним під час воєнного стану;

– розуміння ролі антикорупційних міжнародних неурядових організацій і незалежних медіа щодо протидії корупції, базованої на налагодженні співпраці та створенні мереж взаємодії, що значно покращить їх ефективність та результативність.

У вступі дисертант обґрунтував актуальність і проаналізував ступінь дослідження теми дисертації; виклав теоретичну основу дослідження; визначив мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; сформулював наукову новизну дослідження та його практичне значення; навів відомості про апробацію основних результатів дослідження.

Аналіз дисертації засвідчив, що дослідження ґрунтується на сучасних методологічних підходах. Всі компоненти наукового апарату – мета, завдання, предмет, об'єкт дослідження узгоджені між собою.

У першому розділі дисертант обґрунтував використані методологічні підходи і методи, розглянув основні теоретичні концепти дослідження легітимаційних процесів та проаналізував джерельну базу дослідження; пояснив потребу використання для розв'язання наукової проблеми низки загальнонаукових підходів та методів, що забезпечили аналіз і систематизацію визначених наукових завдань у їх структурних елементах: у філософському (системний, неоінституціональний), загальнонауковому (структуралістський і конструктивістський) і конкретно-науковому підходах (глобалістський, трансформаційний та диференційований підходи) (підрозділ 1.1).

У другому розділі Д. Антонюк дослідив стан антикорупційного контролю в сусідніх молодих демократіях – членах ЄС; наголосив на інтеграційних прагненнях України, відображених у постанові Верховної Ради (с. 61-72); вказав на негативний вплив політичної корупції на легітимність влади (Польща, Угорщина, Румунія) та проілюстрував це кількісними даними (с. 73-84); проаналізував взаємозв'язок верховенства права з можливостями антикорупційного контролю, що є основою конституційної демократії (с. 85-94); виокремив два різновиди поняття довіри: *загальну і спеціалізовану*; визначив ефективність української моделі антикорупційного контролю згідно міжнародних стандартів; виявив ряд ключових недоліків, що стримують процеси протидії корупції в Україні, зокрема: відсутність потрібної самостійності у певних органів, що при процесах євроінтеграції зумовлює порушення положень Кримінальної і Цивільної конвенції Ради Європи (с. 97-106).

У третьому розділі дисертант здійснив аналіз перспектив парламентського контролю в Україні та запропонував ряд рекомендацій для його вдосконалення (с. 109-119), зокрема: ввести інститут інтерпеляції, розширити можливості парламенту у плані контролю за публічними фінансами та функціональний потенціал парламентської опозиції; запропонував практичну модель механізму антикорупційного контролю на регіональному рівні, в якій кожен його структурний елемент поступово долучається до відповідного процесу (с. 139-152).

У четвертому розділі автор сформулював основні засади діяльності антикорупційних громадських та неурядових організацій на національному й місцевому рівнях (с. 155-166); продемонстрував переваги незалежної журналістики над централізованим висвітленням важливої інформації для формування позитивного іміджу й довіри до офіційної влади України в період воєнного стану (с. 169-173).

Заключні структурні елементи дисертації – Висновки, Список використаних джерел та Додатки. У Висновках Д. Антонюк сформулював загальні підсумки проведеного дослідження, відповідно до завдань визначених у дисертаційній роботі. Інтерес викликають представленні у роботі Додатки.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Аналіз змісту рецензованої дисертаційної роботи свідчить про дотримання Д. Антонюком вимог академічної доброчесності. При використанні ідей, розробок, тверджень, відомостей автор у дисертації робив відповідні посилання на джерела інформації; представив достовірну інформацію про емпіричні дані, використані для обґрунтування основних положень свого дисертаційного дослідження.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що дисертант комплексно дослідив антикорупційний контроль і його легітиміційні аспекти в Україні в умовах глобалізації, здійснив порівняння й аналіз їх специфіки з країнами-сусідами, членами ЄС. Виокремлення цих аспектів та їх аналіз теж мають елементи наукової новизни.

Матеріали дисертації можуть бути використані науковцями у процесі здійснення політичного аналізу, викладачами закладів вищої освіти в процесі роботи над підручниками, при розробці лекційних курсів і спецкурсів, журналістами при підготовці політичних оглядів та аналітичних матеріалів.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Поряд з викладеними позитивними характеристиками дисертаційної роботи, у порядку дискусії та задля її вдосконалення доцільно вказати на зауваження та пропозиції:

1. Значним науковим доробком автора є опрацювання великої кількості джерел за темою дисертаційної роботи (440 джерел), тож джерельна база дисертації насичена та доволі потужна. Втім, на наш погляд, робота виграла б, якби джерела були поділені на декілька груп і вже тоді проаналізовані, наприклад: законодавчі джерела; монографії; аналітичні статті та доповіді з проблем антикорупційної політики; проектні дослідження; наукові статті; дисертаційні дослідження, близькі до досліджуваної проблеми; матеріали громадсько-політичних часописів тощо. Натомість, підхід автора, обраний до

аналізу джерел, не дав можливості сповна це зробити, що може свідчити про не повне опрацювання джерельної бази.

2. Незважаючи на детальне обґрунтування окремих методологічних підходів, які автор використав, у дисертації, він не представив узагальненого методологічного підходу до дослідження механізмів антикорупційного контролю з процесами легітимації політичної влади.

3. У тексті дисертаційної роботи відсутня дослідницька гіпотеза, що знівелювало авторську позицію стосовно ставлення до заявленої проблеми й очікуваних результатів дослідження; не всі поняття, які автор використовує у роботі отримали належну інтерпретацію; відсутній список скорочень, які автор використав у роботі.

4. У дисертаційній роботі почасти зустрічаються орфографічні та пунктуаційні огріхи, які вимагають уточнення.

Висловлені зауваження мають дискусійний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження, не знижують значущості результатів дисертації Антонюка Дмитра Ігоровича, яка виконана на належному науковому рівні.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота сформована за проблемним принципом і складається з анотації українською й англійською мовами, списку публікацій здобувача за темою дисертації, змісту, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг дисертації – 254 сторінки (із них 190 сторінок основного тексту). Список використаних джерел містить 440 позицій.

За обсягом, змістом, структурою, повнотою викладу результатів, оформленням робота відповідає встановленим вимогам.

Загальний висновок.

У цілому, дисертаційна робота Антонюка Дмитра Ігоровича безсумнівно є самостійною і повністю завершеною роботою; характеризується актуальністю, науковою новизною, теоретичною і практичною значущістю; містить значні наукові доробки, що значною мірою висвітлено в наукових публікаціях автора. Дисертаційна робота відповідає за своїм змістом, рівнем новизни, теоретичним і практичним значенням одержаних результатів, встановленим вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р.), а дисертант – Антонюк

Дмитро Ігорович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

Рецензент:

доктор політичних наук,
професор кафедри політології
та державного управління
Чернівецького національного
університету імені
Юрія Федьковича

Віра БУРДЯК

